

КОЛ ЧҮҮЛ — ЭСТЕТИКТИГ КИЖИЗИДИЛГЕДЕ

«Урулгар организацияларынын озаа каттажышкынарынын ажылдын системасы сайырадыр» деп темалыг семинар Тураннын дугаар ортумак школазыга төз озаа кожуунарынын башкыларынын киржилгези болуп эртен. Семинарны педагогика билгилерин сайырадыр институтун планна эзулар чоруткан. Апаа школа директорларынын кижизидилге таллаш-биле орадакчылары, урулгар организацияларынын удурткучулары, кожуунарынын өөрелдиге килдистеринин методистерин, школачыларнын чогаалдык бажынарынын методист башкылары Чаа-Хөл, Улуг-Хем, Кызыл, Бин-Хем кожуунарда, Чадаана хоорайдан келген. Олар Тураннын ий дугаар школазынын ажил, амьдыралы-биле таныжып көөрүндө ангыда, боттарынга ажитык чүүлдерин көрүп, билеп алганнар. Ук школа ангы-ангы чангыс маат бажынарыдан тургустунган-даа болза, бир-ле дугаарында, оң арыг-силли, дегертеринин эстетиктерин көрүшкү доран эрелдери болду. Башкылар өрелдери тин дерилгези — эзуле методиктер кабинеттер. Апаа кирген, дык хей ажитык чүүлдерин номчул, билеп ап болур.

Школааны өөреникчилерини арыг-силли, кижизини, хунду-лээчелин, башкыларнын база ада-илерини белик культуруду, чугаа-лоо маалын элтин, сайырагайын демделгезе ара чок,

Эге класстарга чаңыл болгун кыс урулгар аразына чылдыр-на эртерер «Бичин дагына-96» деп мөөрейни көрдүс. Оң эрелдигини оолташ уштан-баштап эртерер башкызы Чечек Сайын-Белековна Монгуш кожуунга эркен «Канди-92» мөөрейнин тилекчи. Оң дурт-сыны-даа, армын-шарын-даа, идик-хеви-даа, сагыш-сеткили-даа чараш башкы. Оон ангыда уштангы, тынчтык, чогаалдыкчы, башкылардын таллаштын база мөөрейин билдирит уштан-баштап, башкыларны өрелдиге, залда оларур керүкчү бичин өөреникчилерин ойнады каап турарын кижини магадаар. Черле кыдындан хайгаарага эге класстар башкыларынын на-ыралдык, демини дыка-ла эскеринчиг чорду. Сценарийнин тоол хевирлиг кылдыр чогаалып алган, Шөвөр-Кай деп эниини урулгарын аразында шевер, бунангы, уран салым-чаалынгы холдарыларнын мөөрейин. Залды болган сценаны таарыштыр каастап, шимеп алганы тынчтык, белик эстетиктер дегенде улуг ак өрөгүн хээлөөн иди-булу электери оттары чивенки, чир турар. Мөөрей ол шин өрөгүн даштында болул турар. Мөөрейлешкен бичин дагыналарнын идик-хей боттарына илат таарышкан, тыва улустун национал хевинге үндөилеттигин бичин урулгар модалыг деп болур. Бо ажил-чоруду-лаа ада-илерини улуг киржилгези илден. Киржикчилер боттары чон мурдуну чараштыр ап билер, дык-доомаа тода, айтырларга бодангап, назы-харын-ша-биле харылап турдулар. Шынап-ла, ажил-чүл девидеп-сүрөздөп турба-зындан илден. Залда көрүкчүлөр кижизиг арыг-шевер. Тенектешип, чурум үрээр урулгар чок. Деткичилер — ада-илер, төрөлдөр база көвей чорду. Киржикчи бур-узул тус-тус шапталдарын башкылар таныштырдылар, олар шапталдарын башкыларга таныштырдылар, олар шапталдарын башкыларга таныштырдылар. Ханы уткалыг болган хей талаларыг, аны-бурү хевирлер-ле бо музей-өрөлдин ажил-чүл дыка-ла сонургадыкыс. Кижин бурүл бодунун үн-гөн дамылып билер, хунду-лээчелер, ада-илеринин алаш-сыкпас, төрөп черин камгаларын мындагы мезу-шын-нарларын кижизидери чугула деп билдизди.

Тураннын ий дугаар школызы ангы-ангы назалыг урулгар отрядынн ажитык чорудууназына шенелде эртерер. Бо үеде школачы урулгарынн организация-нын калдык хевирлиг кылдыр тургузул болурул деп айтыр-тыншы кылды чорудар аргаларын тыва дык, чогаал, төөгү кичээлдеринге муай өрөлдини экспонаттарын ажитыларын методикалык чугаал берди. Моон мурунда чыл даа 1976 чылдан эгелен, бо школага фронтучулар-биле учуражылгалар удаа-дараа эртен турганын, бо үеде арамыс чок эки ту-рачы өбелеринин чин чириткылыг тураскаалы бооп, музей-өрөлге оларын төрөлдөрүлү, ажитык көп өөреникчилер-биле учуражылгаларын эртерин турарын демделди. Башкынын чугаазына бадтыкал кылдыр Бин-Хем чурттуг фронтучу Маады Байырын уруу Валентина, улуг угбазы Веера Тырышкаковна Хорлуг-оол, угбазынын башкы уруу Париса, оон уруу Тона — үш салгал авашкылар учуражылгаларга киритилер. Ханы уткалыг болган хей талаларыг, аны-бурү хевирлер-ле бо музей-өрөлдин ажил-чүл дыка-ла сонургадыкыс. Кижин бурүл бодунун үн-гөн дамылып билер, хунду-лээчелер, ада-илеринин алаш-сыкпас, төрөп черин камгаларын мындагы мезу-шын-нарларын кижизидери чугула деп билдизди.

ТӨРҮТТҮНГЕН ХҮНҮНЕР-БИЛЕ!

Хайлагайты суурла чурттап, ажилдап чорур бистин ачавис Саар-оол Санчавич МОНГУШ апрель 4-те 55 хар-лаар.

Бисти, 7 ажитык эстүрүп, кижизидип каан ынак ачависка четиргенинги илереп база төрүтүнген хуну-биле байыр чедирбашап, каа деп бажыг кадыктылды, ажил-жизинге улуг-улуг чедирбашап, ажитык чуртаарын аразына ам-лаа хей-хей чылдарда омак-хөгүл чуртаарын күзедивис!

Өөңү ээзи Нина Монгушова, оолдары, урулгары, күдээзи, оларын ажитык-тоду.

Бистин хундулуг чествис Кара-Кат Очур-оолович ООР-ЖАК бо хүнерде 50 хар юбилейин демделгээр. Төрүтүнген хуну-биле байыр чедирип, ажитык-жизинге, амьдырал-чуртаалыгына чедирбашап болурун, хей-хей чылдарда бистин-биле кадык-чагай, омак-хөгүл чуртаарын күзедивис.

Сарыгларларынн, Оержактарынн, Намчилловтарынн өг-бүлелеринден.

ЧАРЛАЛДАР

Солуннуң 5 чылынга уткуштур

«Тыва Республика» солуннуң байырлалы

И-ги кезээ

«Тыва Республика» солуннуң чанында «Чалгы» чогаалчык студиянын кежигүннери-биле учуражылга. Апыяк авторлар боттарынын шундунерин, чечен чугааларын номчуур. Студиянын удурткучузу — чогаалчы Эдуард Мижик.

- Солуна ажилдап турган журналист чогаалчылар Шомаадыр Кууларынн, Бикатерина Танованынн бижээ болган чуртаа ажилдарынн дегелгези.
- Чаа номнар рингоу.
- Күш-ажыл, Социал камгалал яамыларынын, ол ышкаш Пенсия фондузунун специалистеринн чога халас консультациялары.
- Тибет ламаларынн мөргүлү. Күзедиг улус аңгы кирип ап болур.
- Солунуң авторлары, композиторлар Каадыр-оол Бегзи, Батыл Кенеш олар-биле учуражылга. Авторлар боттарынын чон аразында билдирит ырларын күзедилер. Апаа композиторларынн өөреникчилери киржир.
- Тыва чурткучуларынн ажилдарынн аукцион-делгези.
- Шыдырага республика чемпиону Чыртап-оол Окун-биле хей кижини киржичилиг оюн.
- «Бижик парлаар машинага соло» деп конкурсу (шанна алыг).
- «Эн-не эки медээ» деп конкурсу (гонорарлыг).
- Шой көдүргениге мөөрей (шанна алыг).
- Өңүр чурукка халас тырттырылга.
- Бичин урулгарла видео-салонга мультфильверк (халас).

- «Тыва Республика» солунуң авторларынга дипломнар тынсыгазы.
- «Эңде хей гонорар доаш» деп конкурстун тилек-чаныг шаннап.
- «Бир-ле черге күске чораш» деп конкурсу.
- «ТР»-нин түмен чепистер» деп конкурсу.
- Өңүр чурукка халас тырттырылга.
- Байырдалга суралгыг артистер киржир. Буфеттер ажилдар.
- «Тыва Республика» солунуң байырлалы апрель 26-да 12.00 шакта Парлаал бажынынга эгелээр.
- «Тыва Республика» солун силерни чылдын эртерер бодунун байырлалына чалап тур!

3-24-20 — БҮЗҮРЕЛ ТЕЛЕФОНУ

Чуртталганын эок-не аар-берге өйүнде дуза дилеп, сүмелжир чок кижинер чок азы бүзүрелинер эвээш болза, сагыш-сеткилиндер аарып, ундарап чорур болзунарза, силернин мурнункага шиптирлеттимес кандыг-бир айтыр тургустунуп келзе, бүзүрел телефонунуң дугаары 3-24-22 дээрзин утпаныр. Ында ажилдап турар арга-дур-жудгалыг ажилдакчылар хунуң-не кежээкинни 7 шактан эртеннини 7 шакка чедир силернин салган айтырларынарга харылап, ажитык сүмөнн бээр.

«ШЫН» СОЛУННУ ДАМЧЫШТЫР

Бистин эргим ынак улуг олуусу Мergen Адыг-оол-ович Намгай-оол 1996 чыл-дын февралда ханыг хол-Тайга, Суз-Хөл, Чеди-Хөл олуркучуларын холуудан кожуунардап, Кызыл хоолду олуркучуларын холуудан келген дорлуг-төрөл-дерликке чеге чедир мөөрейин. Бистин ажитык чурткучу денге үлөжин олудуусту сөөлдү орукче үдөрүнге материалдык болган моральдыг ачы-дуза-

Намгай-оолдарынн өг-бүдөзиден.

өрү) 10,00, 12,00, 14,00, 16,00, 18,00 шактарда. Видеозал: «Соок кан» (АКШ, бөөвез) 8,30, 11,30, 13,30, 15,30, 17,30 шактарда.

АПРЕЛЬ 4-ТЕ

«ОГУЧУДАШ»: «Видеонун хостанар-2» 13,00, 15,00

«НАЫРАЛ»: «Күзөчиг шактарда. «Буээзде» хөрээжен» (АКШ, 16 хардак (АКШ) 17,00 шакта.

Тыва Республиканың Юстиция яамызы ук яамынын сайылдып орадакчызы Анатолий Алексеевич Асташовка оон өөңү ээзи

Людмила Александровна АСТАШОВАНЫң элекке мөөчөңи-биле холбаштыр ханы кажымдалыг илергейлеп тур.

Агар саны: КБ «Тыва кредит», № 363906. корр. сч. 700161629, МФО 49304729. ИНН — 1701008465.

Иштики херектер килдистеринде

КЕМНИГ ХЕРЕКТЕРНИ ЧАВЫРЫЛДЫРАР

Бүдүрүге черлеринн, рынн талазы-биле ийги чеге, хундус серээ-биле боостазымык шаншын тур гаа, озаа дерзин байдал-огри кештер-чазарлаан. Оон соонда ителгесден делгезе, ола-ла чылдын чазынында Дүрген суурга назы чептес тыва уругун эеп бажыкчы сөөртүп кыргыш, күштеп-чазарлаан, иштики херектер килдизини кеземче кер-ээн истен тывар салбырынн дараазы улуг лейтенант Р. Н. Оюн эштери-биле бо херекти истен тылкан. Ха-тымааты А. В. Рябовоту улус суду 15 чылда хосталгазын казып шипкен.

Кижин өдүргени дөш ко-жуунуң улус суду В. Т. Оюн, А. Д. Оюн, Л. В. Ба-ды-Хөө оларны 9-10 чыл че-дир хосталгазын казып шипкен.

Мал оорлааны дөш, алышкылар А. Э. Чаныш-оол, Ш. Э. Чалгыс-оол база 1987 чылда торуттулган, чангыс эвес улуг шиптирчи чоран Х. Х. Саг оларын 7-8 чылдарга хосталгазын казып шипкен.

Эркен чылдын чайынна-да Межегей суурдан бир анык оол чиккен. Бо чыл-дын кем-херектерин истен тывар салбырынн оператив-тиг төлээзи, милициянын улуг лейтенанты С. Д. Куулар чон-биле харылаза тулуп турган, чиккен кижинин мөөчүзи тылкан, өдүрген оолдарны база тур-кан. Истелге ам-даа чоруп турар.

Суур бүрүзүнде оорланыр улустар өзгөр, олар оорлаан мал-маган экиээрге, кады чурттап оларур улус тоовас, херекке албас чоруктар кай-кы көвей. Оорларын чажыр-байн, сойгалтап илердин, шагалла ажилдакчыларынга дулаалары күзөңгич. Бир эвес демин ажилдаар бол-зувусса, дык көвей херек-терин ажитып ап болур бис.

Мал оорлааны дөш, алышкылар А. Э. Чаныш-оол, Ш. Э. Чалгыс-оол база 1987 чылда торуттулган, чангыс эвес улуг шиптирчи чоран Х. Х. Саг оларын 7-8 чылдарга хосталгазын казып шипкен.

Эркен чылдын чайынна-да Межегей суурдан бир анык оол чиккен. Бо чыл-дын кем-херектерин истен тывар салбырынн оператив-тиг төлээзи, милициянын улуг лейтенанты С. Д. Куулар чон-биле харылаза тулуп турган, чиккен кижинин мөөчүзи тылкан, өдүрген оолдарны база тур-кан. Истелге ам-даа чоруп турар.

Суур бүрүзүнде оорланыр улустар өзгөр, олар оорлаан мал-маган экиээрге, кады чурттап оларур улус тоовас, херекке албас чоруктар кай-кы көвей. Оорларын чажыр-байн, сойгалтап илердин, шагалла ажилдакчыларынга дулаалары күзөңгич. Бир эвес демин ажилдаар бол-зувусса, дык көвей херек-терин ажитып ап болур бис.

Сөргөй ОЮН. Таңды кожуун чажыра-зынын ИХК-нин дарга-зынын орадакчызы, ми-лициянын майору.

каш шак иштинде уламчы-лаан. Полиция ажилдакчы-лары болган тус черини чурттакчылары суурдан мыр-найы ырак эвес, чүгө ийле километр чеге бичин оолдун мага-бодунун чүгө чамамызын тып алганнар.

Непалга кижилерге пар-ларын чангыс удаа эвес халдаанын таварылгалары бар болуп турар.

Бүдүрүге черлеринн, рынн талазы-биле ийги чеге, хундус серээ-биле боостазымык шаншын тур гаа, озаа дерзин байдал-огри кештер-чазарлаан. Оон соонда ителгесден делгезе, ола-ла чылдын чазынында Дүрген суурга назы чептес тыва уругун эеп бажыкчы сөөртүп кыргыш, күштеп-чазарлаан, иштики херектер килдизини кеземче кер-ээн истен тывар салбырынн дараазы улуг лейтенант Р. Н. Оюн эштери-биле бо херекти истен тылкан. Ха-тымааты А. В. Рябовоту улус суду 15 чылда хосталгазын казып шипкен.

ПАРГА ЧИШ БОЛГАН

ЦЕКИН. (РОСИТА-СУТА-нын корреспондентизы) М-р-нат АБУЛХАТИВ). Непал-дын барык талында бичин сууржугашка дөрт хар-лыг оол кижини эди чирин-ге пат-ла кайчыгып калган парга таваржы бергеш, оон чижин болган. Бичин оолду ада-иэин кымың-даа хай-

Кызыл хоорай. Красноармейская, 100. индекс 667000.

Тургузучулары: ГИВА РЕШВ-ЛИКОВЫН Д-ЭДИ ХУРА-БИ ЧАБАЗА БОЛ-ГАШ СОЛУВУВУН КОЛ-ЛЕКТИВИ.

Кол редактор В. Ф. ЧАДАМБА.

РЕДАКЦИЈАНЫН КОЛЛЕГИЯЗЫ: П. С. Базар (кол редакторун орадакчызы), А. Б. Монгуш, А. О. Оксун (картысалгалы секретары), М. М. Сава (кол редакторун орадакчызы), Н. С. Эртен (РЕДАКЦИЈАНЫН ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор — 3-43-34; келген кижизер хундулалар чеге — 3-34-24; кол редакторун орадакчылары — 3-34-17; 3-33-81; харысалгалы секретары — 3-34-92, орадакчылары — 3-45-93.

ӨӨРЕДИГЛИГ СЕМИНАР

Чоокта чаа Чөөн-Хемчик кожуун чажыразынын бажынынга социал камгалал талазы-биле айтырларга хамаарышкан семинарны ко-жуунун социал камгалал килдизинин ажилдакчылары организациястап эртерген.

1995 чылда социал камгалал килдизинин кымыл чоруткан ажилдарынн дуга-йында ителкелди ук килдизин эрелдигини Лариса Алек-сандровна Донгак кылган. Пенсия, пособие дугайында хойлуларда өскерилгелер, чаг үчүгө хойбулар талазы-биле таныштырылган килдизин эрелдигинин ора-лакчыны Н. С. Ховалыг чоруткан.

Чамдык суму чажыраларынн, оларнын орадакчы-ларынн мындагы өрелдигин семинара келбөөн хомудангыт. Социал айтырды дөргө, амгы үеде бир чугула кол-галат. Семинарнын кир-жикчилеринн айтыр-ыл-галары социал килдизин ажилдакчылары тодарай харыларын бергенер.

Хей ажитык чоруду өг-бүлелерин урулгарына посо-биелерин күрүне берин турар. Бо ажитык-тогерик кымын ша-галла урулгар пособиезин ара-

галап кааптар ада-илер бари хомудангыт. Оон социал камгалал килдизинде ажитык чоруду ат болду, дулаал көрүр» деп диле кылдып көрүр бар. Апаа ажил тып алган, ажитыктын азы-раарын бодавас. Бисте көр-дүнгөн ажитык-херекти кымыл чоруткан дугаа чедир шиптавас бис. Пенсия, пособиезин ажитык сугга орнаттар-биле тодар-гай ажилдарын чорудуп тур бис деп, социал камгалал килдизин эрелдигини Л. А. Донгак ителкелгине демделди.

Пенсияларын өе санааш-кылар социал камгалал килдизинин ажилдакчылары чыл дургуунда каш удаа кылдып турар. Бо коңчуп улуг ажил. Санаашкынарга час-тырлар туруп болур.

Черле ынаш социал камгалал талазы-биле тайылбыр ажилы чон ортуунда коңчуп кошкак. Килдизин ажил-дакчылары суурларга бар-гаш, социал камгалал талазы-биле тайылбыр кылдыр дөргө, суму чажыралары-нын ажилдакчылары каш кижини чалап өккөп бээр. Пенсиялар, инвалидтерге бо талазы-биле билгилер чег-леп турар. Оон хараазы-биле

Калдар-оол КУУЛАР. Чадаана хоорай.

Кым-даа, чүү-даа уттундурбаан

ЭЖИВИСКЕ ТУРАСКААДЫП

Самагалдайын спорт комплекзинде «Кым-даа, чүү-даа уттундурбаан» деп сактышкын хуннери эртен. Ону бистин эжниск, милициянын сержантызы Александр Кодоуевич Ча-мыянга тураскааткан.

Бөдүүн араатты өг-бүлө-зинге төрүтүнген бистин эжниск, милициянын сер-жантызы А. К. Чамьян 1992 чылдын март 19-та албан-хулаээзинин күсседип чо-раш дерзин өлүрүкчүнүгү холуудан өлгөн. Нигезини корум-чурумун камгалала-рынга кирген улуг ажилды дөш ияны-бурү денелдер-деши шапталмактардын ап-чоран кижини чүвө. Нити-нин корум-чурумун камгалаларына кирген ачы-ха-вьялазы база амы-тынны харам чокка берип, хуула көрүскен маадилер чоруду дөш ТР-нин Президентизы Ш. Д. Ооржак Александр Кодоуевичини Тыва Рес-публика ордени-биле (өлгөнни соннда) шаңнаан.

Дайын-чаага-лаа, тайын ишке-лаа маадилер-биле өлгөн оолдар, кыстары чон кезеде утте, сактын, оларга мөгөйин дайынчы алдарын булдуларын, ту-

раскааларын тургузул ту-рун. Тес-Хемнин шагалла ажилдакчылары эжниске тураскаалып, дайынчы ал-дарын булдуун тургузул алдыны.

Тыва Республика ордени-ни эдилекчини, милициянын сержантызы А. К. Чамьян-га тураскааткан сактышкын эзулалы иштики херекте килдизинин бот составынн шерижиткен парад-биле эгелээр. Дайынчы алдар булуңуна хундулуг таным-лын тургускан. Ук эзулаа ажилдакчылары дараа чажырап чыгып, Тес-Хем кожуун чажыраларын дарга-ла Тамар Даниловна Дон-гак, Берг-Иат суму чажы-раларын даргазы Хан-Маа, дыр Делгерович Санаа, маа-лыттыг эжи-биле кады албан-хулаээзинин күсседип чораш эки Кызыл-оол Алдын-Херел база бо олу-рулгарын автору кыска-лаа бол, чараш чуртталганы эркен эжниск дугайында чылгы сестерини чугаалаан.

Кожуунун уран таланты-лыглары иштики херекте килдизинин ажилдакчыла-рынн кижизидилге сак-тыншкын концерттин бараал-гаткан. Саманын авазына

ава дугайында ырыны ырап бергенер.

Оон соонда спортчу оюн-нар эгелээр. Хол бөмбүңгө бөзүн өр, херээжен улаустар-нын 11 командазы кириш-кен.

Сактышкын эзулалын организациястап эртергениге херекти бүгү-ле чүүлдерин, деткиччилерин килдизин ажилдакчылары тылкан Шынап-ла, бо берге үеде нитинин бажыг корум-чу-румун тулуп турар нара чангыс күш — милиция ажилдакчылары дараа хөрөңдү болбас боор. Ша-дала ажилдакчылары чонун калбан киржилгезинге, дет-кичкенинге дайын алгаш, кем-херек үлгелешкенине-ри-биле демиселди дун-ху-чук чорудуп келген, чору-дуп турар-даа.

Эжниск, милициянын сержантызы А. К. Чамьян-га тураскааткан сактышкын эзулалын, оң кубогу дөш хол бөмбүңгө маргал дааны чылдын эртеринер дугуруктуг, доктарган.

Валерий ИБРГЫС, Тес-Хем кожуун чажыра-зынын иштики херекте килдизинин начальнынн, милициянын подполковник.